

RAZVOJ DOGME O SPASONOSNOJ ULOZI CRKVE

Ratko Perić

Kao što se neizmjenja i vječna Riječ Božja (Logos) svela na ljudsku razinu primivši lik čovjeka i čovječje izražajne snage u Svetome pismu, tako se i ta svetopisamska riječ svodi i raščlanjuje na manje oblike i odlomke u našim crkvenim definiranim i navjestiteljskim izričajima. Crkva Kristova, kao božansko-ljudska ustanova utemeljena u svrhu spasonosnog djela svijeta, oduvijek je smatrala svojom prvotnom i glavnom zadaćom da što adekvatnije protumači i prenese sadržaj Božje riječi razglabajući ga tako da postane pristupačan svakome vremenskom duhu i ljudskoj kulturi. U tom svom postupku nikada nije odstupala od načela da uvijek mora nešto *dati* i nešto *primiti* od svijeta u kojem se našla. Dosta je sjetiti se Crkve u židovskom okolišu, u granicama helenske kulture, u rimskom carstvu, u susretu s nekršćanskim narodima Europe, Amerike, Azije i Afrike: davala je i daje riječ Blago-vijesti, spasonosnu nauku Kristovu, sakramente, kvasac mira, jednakosti, pravde i ljubavi, a primila je i prima duh, jezik, uljudbu, zakone, mudroslovlje, sredstva društvenog priopćavanja itd.

I danas se na teološkim sveučilišnim sjedištima i propovjedačkim uzvišicama napinju i moždane stanice i grlene glasnice da se pretoči božanska riječ suvremenom naraštaju služeći se pri tome modernim stečevinama i kulturnim pomagalicama svakoga naroda. Kako govoriti današnjim ljudima o Bogu? Na koji način primijeniti evanđeosku nauku na ove sadašnje ljudske labirinte i probleme? Koji je smisao neke dogme definirane prije više stoljeća, i koje je njezino značenje za nas danas? Što znači Crkva Kristova u ovom trenutku i kršćanima i nekršćanima? — Ova i slična pitanja postala su danas i potreba i moda, ali u svakom slučaju zahtijevaju odgovore.

Krist nas uči da se novo vino ne ulijeva u stare mješine, niti se neuvaljana zakrpa prišiva na staru haljinu (usp. Mk 2, 21—22). Drugi vat. sabor također jasno razlučuje polog vjere od ruha vjere.¹ I najnovija izjava Kongregacije za nauk vjere, *Mysterium Ecclesiae*, posvećuje posebno poglavlje proučavanju mogućnosti i potrebi razvoja dogmatskih istina Crkve.²

Danas, dakle, kad je postalo jasno da se neka dogma može *razvijati* tako da prvotni smisao ostaje uvijek istinit i povezan s novijim spoznajama, a da se dogmatska formulacija može *mijenjati* u sukladnosti s novim iziskivanjem vremena i ljudi, bogoslovci pristupaju s više slobode i smionosti proučavanju povijesnih vjerskih i čudorednih istina. I u nekim našim katoličkim smotrama i časopisima već se više vremena o tome piše.

•

¹ Usp. *Gaudium et spes*, 62

² Usp. *Otajstvo Crkve* (24. VI. 1973), Dokumenti 41, KS, Zagreb 1973, str. 14—17.

Zanimljiv je u tom pogledu članak J. Kuničića, u kojem ovaj poznati moralist daje određene principe i primjere u razvoju moralnih dogmi pokazujući na koji se način to događa: razvoj iz neizričitoga u izričito, iz neodređenoga u određeno, zatim protežni, eksplikativni, znanstveni i aplikativni razvoj pojedinih moralnih istina i zakona.³ Zahtjevi se međutim postavljaju i na drugim područjima bogoslovlja.

U ovom bismo članku pokušali iznijeti povijesni pregled i suvremeni pogled na »dobro poznatu katoličku dogmu, tj. izvan Crkve nema spasenja«⁴ navodeći u nekoliko etapa crkveno-učiteljsko stajalište i neke teološke rasprave o tome predmetu.

Povijesni razvoj tematike

Višestoljetna teološka razglabanja o mogućnosti spasenja ljudi imala su svoje temeljno hvatište u biblijskoj nauci koja se tiče sakramenta krštenja (usp. Mk 16, 16; Iv 3, 5). Budući da je posredstvom ovoga znaka čovjek konstituiran kao izričiti član Crkve Kristove, to je i problematika spasenja sužena i izražena u patrističkoj formulaciji: *Extra Ecclesiam nulla salus* — izvan Crkve spasa nema. Povjesničarima teologije poznato je koliko je ovaj aksiom bio nazočan, poznat i jak u svijesti kršćana u prošlosti. Ova kratka i jezgrovita izreka kroz stoljeća nije omogućavala neki sustavni razvitak teologije o opravdanju i spasenju onih koji izrazito ne pripadaju vidljivoj Crkvi. Iznoseći povijesni sažetak i tumačenja spomenutog aksioma, željeli bismo istaknuti samo važnije točke i trenutke u tome razvoju.⁵

1. Naučavanje Otaca

Već u početku sv. Justin, grčki filozof i apologeta (†165), izražavao je uvjerenje s obzirom na vječno spasenje svih ljudi na jasan način: oni koji poduzimaju svaki napor da izvrše naredeno dobro, imat će udjela u Bogu. Oni će s pomoću milosti Božje zajedništvozati s Njime. I to vrijedi kao načelo za svakoga čovjeka.⁶ Bitni dakle momenat koji je Justin naglasio jest princip dobra koji je usađen u ljudskoj savjesti na imperativan način. Svako izmotavanje, okolišanje i kršenje tog principa nosi sa sobom teške posljedice ne samo vremenitog nego i vječnoga značaja. Vrijedi i obratno: prihvaćanje i poslušnost toj unutarnjoj zapovijedi omogućuje čovjeku pristup k Bogu. Premda je ovo načelo, kojemu je izvorište u Sv. pismu (usp. Rim 2, 6—8), ostalo nepomično u teologiji, pozornost se otaca i teologa radije okretala na izreku o Crkvi kao jedinog korablju spasenja.

³ Usp. Dr. Jordan Kuničić, *Razvoj moralnih dogmi*, Bogoslovska smotra, 2—3, Zagreb, 1973, str. 247—259.

⁴ Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Barcinone, Friburgi Brisgoviae-Romae — Neo-Eboraci, 1967 (izd. 34), br. 1677 (2867). Odsad se navodi DS.

⁵ Usp. A. Santos Hernandez, *Extra Ecclesiam nulla salus*, Salvacion y Paganismo, Sanander 1960, str. 401—455. Y. M. Congar, *Hors de l'Eglise, pas de salut*, Sainte Eglise (Unam Sanctam 41), Paris, 1963, str. 417—444.

⁶ Usp. Sv. Justin, *Apologia*, 1, 10, 46; *Partologia Graeca*, 6, 339—342.

Uzrečicu »izvan Crkve nema spasenja« po prvi put susrećemo kod grčkoga crkvenog pisca i svetopisamskog tumačitelja Origena (†253/4): »Izvan Crkve nitko se ne spašava«.7 U zapadnoj Crkvi jednaka se formulacija nalazi kod kartaškog biskupa sv. Ciprijana (†258): »Nitko se ne može spasiti ako se ne nalazi u Crkvi«, jer »izvan Crkve nema spasa«.8

U spisima sv. Ambrozija, milanskog biskupa (†397), jasno se dopušta mogućnost da mogu primiti milost spasenja oni koji to žele, iako se još formalno ne nalaze unutar primjetljivih okvira Crkve. Pripravnik za krštenje, onaj koji već ima krst želje, a nema još krsta vode, ako umre, može postići vječni život.9 U taj princip krsta želje, ali izraziti, u Crkvi se nije nikada sumnjalo.

Sa sv. Augustinom (†430), spomenuta je rečenica u određenom smislu poprimila obilježje stanovite nepomirljivosti i isključivosti. On je naučavao da netko može izvan Katoličke Crkve sve postići: čast, uspjeh, sakrament, ali ne može ostvariti spasenje.10

Štoviše, malo vrijedi činjenica kakav život provode oni koji su odijeljeni od Crkve, jer »izvan ovoga tijela nitko nije oživiljen Duhom Svetim«.11 Nekršćani mogu sudjelovati u krepostima, biti nositelji ljudskih vrlina, mogu dobro trčati na putu ljudske plemenštine, ali što više trče, to više griješe (budući da trče od cilja).12 Prema ovim izjavama sveti je Augustin shvaćao Crkvu u prilično uskom i sasvim određenom smislu. Imao je u vidu vidljivu Crkvu ustrojstvenu u svom upravjačko-svećeničkom obliku, suprotstavljajući ovoj Crkvi ono što su držali heretici i shizmatici toga vremena. U Augustinovim djelima, međutim, može se naći u obilnijoj mjeri i širi pojam o (nevidljivoj) Crkvi koja se proteže od Abela pravednoga do zadnjega pravednika na zemlji, sav narod svetih pripadnika jednom gradu.13 Temelj ovome drugom gledanju jest Isus Krist kao Glava cijeloga čovječanstva. Oni koji su vjerovali u Krista, koji su ga na bilo koji način shvatili, postigli su spasenje.14 U tom bi se smislu moglo govoriti o kršćanskoj religiji koja je postojala, razumije se pod drugim imenom, i prije službenoga i povijesnoga kršćanstva.15

Sv. Fulgencije iz Ruspe (†533), koji je skupio Augustinovu pismenu zaostavštinu, radije se zaustavio na prvospomenutoj i prilično uskoj i ne-

7 Origen, P. G. 12, 841—42: »...extra Ecclesiam nemo salvatur«.

8 Sv. Ciprijan, *Epist. IV, 4* (Hartel, s. 477): »Nemini salus esse nisi in Ecclesia possit«. *Epist. LXXXIII, 21* (Hartel, 794—5): »...quia salus extra Ecclesiam non est«.

9 Sv. Ambrozije, *De obitu Valentiniani*, *Patrologia, Latina*, 16, 1435: »Non habet ergo gratiam quam desideravit, non habet quam poposcit? Certe, quia poposcit accepit.«

10 Usp. Sv. Augustin, P. L. 43, 695.

11 Usp. nav. dj., 33, 579; 815: »Extra hoc corpus (sc. Ecclesiam catholicam) neminem vivificat Spiritus Sanctus«.

12 Isti, P. L. 38, 779: »(Pagani) bene currunt, sed in via non currunt. Quanto plus currunt, plus errant, quia a via recedunt«.

13 Usp. Isti, P. L. 39, 1499.

14 Usp. Isti, P. L. 43, 429; 33, 374: »Ab exordio generis humani, quicumque in Eum (sc. Christum) crediderint, eumque utcumque intellexerint, et secundum eius praecepta pie et juste vixerint, per eum procul dubio salvi facti sunt«.

15 Usp. Isti, P. L. 33, 374—5.

pomirljivoj liniji sv. Augustina. Prema njemu, svaki onaj koji ne živi u Katoličkoj Crkvi, dakle svi krivovjerci, odjeljenici, Židovi i pogani, neće moći udionitištvovati na vječnome životu, već će otići u oganj vječni, pripravljen đavlu i njegovim anđelima.¹⁶

No, da bi se ispravno shvatila izreka »extra Ecclesiam nulla salus« i nauka navedenih predstavnika otačkog doba, potrebno je držati u vidu neke činjenice. Prije svega, nužno je uokviriti ovu formulaciju u povijesne prilike u kojima je izrečena i na koje je primjenjivana. Među najžešćim problemima koji su mučili mlado kršćanstvo u prvim stoljećima bile su bez sumnje krive nauke, razjedinjenosti i diobe od Katoličke Crkve. Trebalo je jasno iznijeti, pa i u obliku prijetnja i oštrih osuda, katoličku nauku u čemu se sastoji spasenje, koja je bit Crkve, koji je njezin zadatak, koje posljedice čekaju one koji se svojevotjno otcijepu od Kristova mističnog Tijela. Govoreći određenije: smisao Ciprijanove izreke tumačen je na razne načine kroz stoljeća. Govorilo se da izvan Crkve nema milosti, ili da se spomenuta izreka odnosi na sve one koji su se odijelili od crkvenoga tijela i jedinstva. U svakom slučaju, vrijedno je istaknuti da sv. Ciprijan nije išao za tim da dokaže kako spasenje ne može postojati izvan vidljivih crkvenih struktura. On je imao nakanu protumačiti i obraniti jedinstvo Crkve u svakom biskupu, boreći se protiv svake odjelidbe od Crkve koja je utemeljena na biskupu.¹⁷ Prema tome, značenje Ciprijanove propozicije nije u tome da se htjela zanijekati mogućnost spasenja većem dijelu čovječanstva koje se nalazilo izvan Crkve, već se naprotiv željelo naglasiti i utvrditi da je Crkva na takav način uređena da nužno zahtijeva biskupa.¹⁸ U tom dakle smislu spomenuti aksiom ima svoju važnost i svoj povijesni razlog. Ali ova izreka, uzeta u svem svojem dometu, ne zvuči sretno ako se tako odnosi i na sve one koji nisu bili u stanju čuti da postoji jedna takva Crkva i da shvate njezinu prijeku potrebitost za spasenje. Osim toga, budući da ljudi u starini nisu poznavali svu zemaljsku rasprostranjenost ljudskoga roda, ova rečenica, ukoliko se tiče nekršćana, tadašnjih i prethodnih, iako u sebi točna, zasnivala se na krivom shvaćanju stvarnosti, uvjetovanu nepoznavanjem zemljopisne i povijesne opsežnosti čovječanstva.

2. Tumačenja u srednjem vijeku

Prateći ponavljanja i tumačenja ove klasične izreke s povijesnog promatrališta kroz srednji vijek, nije se potrebno dulje zadržavati. Ipak, premda je »tradicija bila učvršćena«,¹⁹ treba istaknuti neke izjave Crkvenog učiteljstva i neke priznate teologe. Čini se na prvi pogled da predaja

¹⁶ Sv. Fulgencije, P. L. 65, 704: »Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Judaeos et omnes haereticos atque schismaticos, qui extra Ecclesiam catholicam praesentem finiunt vitam, in ignem aeternum ituros, qui paratus est diabolo et angelis eius« (Usp. Mt 25, 41).

¹⁷ Sv. Ciprijan, *Epist. LXVI*, 8 (Hartel, 733): »Episcopus in Ecclesia et Ecclesia in Episcopo«.

¹⁸ Usporedi B. Altaner, *Patrologia* (tal. izdanje), Marietti, Torino, 1964, str. 125. V. također J. Ratzinger, *Necessità della missione della Chiesa nel mondo*, IDOC-Documenti nuovi, 4, 1968, str. 67.

¹⁹ Y. M. Congar, *nav. dj.*, str. 420.

nije bila samo učvršćena, već da se tumačenje patrističke formulacije sve više počelo stješnjavati. Jasno su počele izbijati na površinu neke interpretacije sukladne tadašnjem stupnju egzegeze i određena poistovjećena između Crkve Kristove i Crkve Katoličke, dapače između Crkve i pape. Papa Inocent III. (1198—1216) ustvrdio je da Crkva za koju vjerujemo da izvan njezina okvira nema spasenja jest Crkva Rimska.²⁰ Papa Bonifacije VIII. (1294—1303) zahvatio je još više. On se odlučio na tvrdnju da izvan jedne Katoličke Crkve nema ne samo spasenja nego »ni oprostjenja grijeha.«²¹ Štoviše: »Izjavljujemo, kažemo i definiramo da je za spasenje posve nužno da svako ljudsko stvorenje bude podložno Rimskom Prvosvećeniku.«²² Sličnu misao ponavlja i papa Klement VI. (1342-52), ali on govori o vjeri Crkve.²³

Koncil sjedinjenja između katolika i pravoslavnih, održan u Firenci 1439., odobrio je i potvrdio prije navedenu formulaciju sv. Fulgencija iz Ruspe s obzirom na vječni spas, odnosno propast onih koji kao nekatolici završavaju svoj zemaljski život izvan Katoličke Crkve.²⁴

U srednjem vijeku posebno je vrijedna pažnje teološka nauka sv. Tome Akvinca (†1274) u pogledu opravdanja i spasenja onih koji nisu kršteni, tj. koji se ne nalaze u granicama vidljive Crkve. Sveti je Toma stavio na prvo mjesto činjenicu vjere u Posrednika između Boga i ljudi, Isusa Krista, bez kojega nitko nikada nije mogao niti može postignuti vječni život. Međutim, prema njemu, dostatna je i nerazgovijetna vjera. Npr. vjera starih Židova koji su živjeli u Starom savezu odnosila se na dolazak Kristov. Oni su se spašavali snagom takve vjere.²⁵ U *Sumi Teološkoj* ima jedan tekst od bitne važnosti koji se tiče opravdanja nekrštenih osoba, dakle onih koji ne pripadaju vidljivoj Crkvi. Ljudsko biće, obrazlaže sv. Toma, kad se počme služiti svojim razumom, ne može biti sasvim ispričano od lakog ili teškog grijeha, ako sagriješi. Ali prva stvar koja čovjeku pada na pamet jest ta da se odluči: ako se usmjeri na odgovarajući cilj, po milosti će postići oprostjenje iskonskoga grijeha; ako se ne usmjeri prema tome cilju, uzimajući u obzir dob i moć rasuđivanja, teško će sagniješiti, budući da ne čini ono što treba činiti.²⁶ Ovo bi dakle, načelno, vrijedilo za svakoga čovjeka, bez obzira na sakrament krštenja.

²⁰ Papa Inocent III. U *Ispovijesti vjere naloženoj Valdenzima*, DS. 423 (792): »Corde credimus et ore confitemur... unam Ecclesiam non haeticam sed sanctam romanam... extra quam neminem salvari credimus.«

²¹ Papa Bonifacije VIII. Bulla *Unam Sanctam* (1302), DS, 468 (670): »Unam sanctam Ecclesiam catholicam... extra quam nec salus est nec remissio peccatorum.«

²² Usp. Isti, DS: 469 (875).

²³ Usp. Klement VI. DS. 570 b (1051).

²⁴ Usp. DS. 714 (1351).

²⁵ Usp. Sv. Toma Akvinski, *Summa Theologiae*, II, IIae, 2, 7, ad 3; II, IIae, 68, 1 ad 1.

²⁶ Isti, I, IIae, 89, 6. c: »Cum vero usum rationis habere inceperit, non omnino excusatur a culpa venialis et mortalis peccati. Sed primum quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso. Et si quidem seipsum ordinarit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati. Si vero non ordinet seipsum ad debitum finem secundum quod in illa aetate est capax discetronis, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est.«

U protivnom se slučaju, tj. sa slobodnim izborom neispravnog cilja, čovjek postavlja u protuslovlje sa samim sobom, daleko je i od opravdanja i od spasenja.

Zbog boljeg razumijevanja ove izreke u srednjovjekovnom razdoblju važno je napomenuti da je to razdoblje bilo obilježeno neprestanim borbama između duhovne i svjetovne vlasti i stvarnosti. Jednako se nastojalo prezirati s duhovne strane na svjetovno polje i obrnuto. Teorija o »dva mača« — duhovni i vremeniti — (koja potječe još od pape Gela-zija I., 492-6) izazvala je tu borbu koja je trajala stoljećima. Papa je naime želio podložiti svojoj duhovnoj moći jednako i vladare europske, i krivovjerce, i odijeljene kršćane. A u tu svrhu ništa nije bilo prikladnije od gesla: extra Ecclesiam nulla salus. Tumačenja te izreke bila su prilično skućena i konkretna. Nama danas mogu izgledati čudne neke interpretacije određenih biblijskih tekstova,²⁷ ali u to je doba jedino tako bilo moguće i bitno za njih. To samo znači da je bilo stanovitih ograničenosti tadašnjeg učiteljstva. Sv. Toma imao je širine i duha i uma, ali nije bio tada ni toliko moćan ni poznat (dapače bio je sumnjiv). Njegovi su tekstovi tek u kasnijim stoljećima dobili na važnosti.

3. Moderna shvaćanja

Da bi se potpunije shvatila tumačenja izreke »Extra Ecclesiam nulla salus« u moderno doba, potrebno je uzeti u obzir dvije teške boljetice Crkve: odjeljenje Istoka od Zapada (1054) i odcjepljenje dobrog dijela Zapada od Rima (u 16. st. protestanti i anglikanci). Ovi novonastali nekato-licici, koji kao da su od početka zacrtali svoj vlastiti put u budućnost, nužno su morali utjecati na proširenje vidika i razbijanje stanovite isključenosti sa strane katoličkog Crkvenog učiteljstva i teoloških pisaca. Odsudan je momenat nastupio u zadnjem periodu. Ističemo ipak i neke prijašnje varijacije koje su izbijale na površinu.

Papa Pio IV. (1559-65) izričito je naglasio da se izvan prave vjere katoličke nitko ne spašava.²⁸ Prema tome, u njega je već očit akcenat na duhovnom vidu, a ne toliko na pravnoj i vanjskoj pripadnosti Crkvi. Sveti Oficij osudio je (1690) jansenističku postavku u kojoj se nijeće bilo kakav utjecaj Isusa Krista i njegove milosti na one koji nisu izričiti kršćani.²⁹ S obzirom na rješenje ove problematike na liniji Crkvenog učiteljstva pojavljuje se novi elemenat uvođenjem subjektivnog čovjekova pogleda i raspoloženja. Papa Pio IX. (1846-78) potvrdio je »notissimum... catholicum dogma, neminem scilicet extra catholicam Ecclesiam posse salvari«, ali je dopustio mogućnost vječnog spasenja za one koji se nalaze u nesavladivu neznanju u pogledu katoličke nauke, pretpostavljajući da ovi obdržavaju unutrašnji zakon — savjest.³⁰ A što se ovog neznanja tiče,

²⁷ Usp. Papa Bonifacije VIII, *Bulla Unam Sanctam*, da dokaže kako ima i duhovnu i vremenitu vlast, tj. oba mača, poziva se na Lk 22, 38. DS, 469 (837).

²⁸ Usp. Papa Pio IV. *Professio fidei Tridentina*, DS. 1000 (1870).

²⁹ Usp. Sv. Oficij, *Errores Jansenistarum*, DS. 1295 (2305).

³⁰ Usp. Papa Pio IX. Enciklika *Quanto conficiamur moerore*, DS. 1677 (2866-7).

zaključuje papa, nitko ne može biti toliko preuzet da mu odredi granice, budući da postoje mnoge različitosti, obilježja i raznolikosti među pucima i narodima, kao i vlastite sklonosti svake pojedine osobe.³¹

U zadnje vrijeme nakon objave enciklike »*Mystici Corporis*« (1943) Pija XII. (1939-58) i nakon osude teorije p. L. Feeneya i njegove ekskomunikacije (1953), problemi su se prilično razjasnili. U pismu sv. Oficija, upućenu bostonskom nadbiskupu (1949) u povodu Feneyeve teorije, prema kojoj su svi oni koji žive izvan Rimokatoličke Crkve isključeni iz spasenja, čita se ovo: »Da bi se postiglo vječno spasenje, ne traži se uvijek da netko bude kao član činjenično priteljovljen Crkvi, ali je potrebno da joj pripada barem željom i težnjom. Kad je neka osoba u nesavladivu neznanju, Bog prima također i nerazgovijetnu želju, tako nazvanu jer je uključena u dispoziciju duha, s kojom želi suobličiti svoju vlastitu volju s voljom Božjom.«³²

4. Nauka II. vatikanskog sabora

Tako smo prelazeći u glavnim potezima povijesni put navedene dogme stigli do Drugog vatikanskog sabora. U njegovim su uredbama, izjavama i odlukama formulacije s obzirom na spasenje onih koji se nalaze izvan vidljivih granica Crkve postigle osobitu jasnoću i otvorile mnoge nade. Mogućnost spasenja priznaje se ne samo onim ljudima koji ne sudjeluju u zajednici vidljive Crkve, već također i onima koji nemaju kršćanske vjere, tj. i onima koji nisu došli, bez vlastite krivnje, do jasne spoznaje osobnoga Boga.³³ Potrebno je istaknuti da u koncilskim dokumentima nije ni jedanput spomenuta formula: »*Extra Ecclesiam nulla salus*« iako je nauka jasno izražena. Koncil je namjerno presvukao staro ruho uvijek iste katoličke istine, jer ono više ne odgovara suvremenom mentalitetu. Crkva je u koncilskoj perspektivi viđena kao »*sveopći sakrament spasenja*«,³⁴ narod Božji na proputovanju,³⁵ »*sakrament ili znak i oruđe (signum et instrumentum) najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskoga roda*«. ³⁶

Danas se govori da se spasenje ne događa »*bez*« Crkve, odnosno da se događa »*preko*« Crkve. Jer djelovanje Crkve kao sakramenta može se očitovati, kao što se i očituje, i izvan vidljivih njezinih okvirnica. Tko se dakle spašava, spašava se sakramentom Crkve. Ove nove koncilske i

•

³¹ Isti, Svečani nagovor *Singulari quadam* (Denzinger, 17. izd. br. 1647): *Tenendum quippe ex fide est, extra Apostolicam Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio perituro; sed tamen pro certo pariter tenendum est, qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce culpa ante oculos Domini. Nunc vero quis tantum sibi arroget ut huiusmodi ignorantiae designare limites queat juxta populorum, regionum, ingeniorum aliarumque rerum tam multarum rationem et varietatem.*

³² Usp. Sv. Oficij, *Pismo bostonskom nadbiskupu*, DS. 2302 (3870).

³³ Usp. *Lumen Gentium*, 15 i 16.

³⁴ *Lumen Gentium*, 48; *Ad Gentes Divinitus*, 1.

³⁵ Usp. *Lumen Gentium*, 9.

³⁶ Ondje, 1.

pokoncilske riječi i formulacije, koje bi zahtjevale opširnu obradu,³⁷ nisu samo ublaživačice ili obične prilagodbenice; one su duboke i punije izričajne i spoznajne forme Crkve u sadašnjem razdoblju; do njih se došlo mukotrpnim putem crkvenoga života i naukovanja.

Zaključak

Sažimljući povijesni pregled ove teme, mogli bismo reći da je formulacija »extra Ecclesiam nulla salus« podnosila razna shvaćanja, tumačenja i stisnuća. Više se puta, bilo kod Otaca, bilo u srednjem vijeku, ova izreka aplicirala na osobe i bila shvaćana u smislu da se isključuju s puta spasenja pojedinci koji su izvan vidljivoga sklopa Katoličke Crkve. U modernoj epohi, primjećuje p. Congar, izreka se više ne shvaća u smislu osude neke konkretne osobe, već bitno u smislu da se potvrđuje isključiva vrijednost Katoličke Crkve kao božanske ustanove koja je poslana da se brine za spasenje cijeloga čovječanstva.³⁸ Iako bi se nekome moglo učiniti kao da prema pojedinim interpretatorima gornjeg aksioma ispada da su nekada i ugledni teološki pisci gledali na Crkvu kao na neku organizaciju za prebacivanje zemaljskih prebježa u nebesku domovinu, ipak se nikada sa strane Crkve nije službeno reklo ni o jednom čovjeku da nije postigao vječni život.

Možda bi se mogao pitati koji povijesni proučavatelj teme koja se odnosi na spasenje nekatolika i nekršćana kako se uspjelo kroz stoljeća okovati više u juridične spone i formule, i mirno sjediti na feudalnim prijestoljima kod jasne spoznaje da se ljudi koji nisu u Katoličkoj Crkvi ne spašavaju te da su upravo katolici pozvani na to da propovijedaju Evanđelje i šire Kristovo Kraljevstvo na zemlji. Začudo je stoga kako nije bilo mnogo više misionarskog oduševljenja i osoblja, i kako uopće apostolska djelatnost Crkve nije mnogo više cvala nego što je to stvarno bilo. To daje naslutiti da se *uvijek* u Crkvi *vjerovalo* i *govorilo* da Bog spašava one ljude izvan Crkve na način koji je samo Njemu poznat. Bilo bi stoga neumjesno i nepovijesno upućivati kritike na sve ono što se u prošlosti događalo i nije događalo, a još bi bilo nepoštenije sadašnjim mjerilima mjeriti nekadašnja crkvena sukna i vlakna. Međutim, uvijek je korisno upozorenje da nam prošlost nameće zadatak da njome budemo poučeni i na djelo povučeni, da se ne uljuljavamo u određene uzrečice i poslovice, čekajući bezbrižno da drugi jednostavno prihvate neku vjersku izričajku i krilaticu te da mislimo da smo već svi na pragu sretno vječnosti.

Obrađivana četveročlana rečenica, kojom se gotovo dvije tisuće godina sudilo i vitlalo iz krila Crkve, tumačeći misterij vječnoga spasenja, mirno je pokopana koncilskim prešućajem. No, njezin smisao i sadržaj, koji je prije bio i uži i manjeg opsega, u koncilskom je poimanju, ostavši i dalje istinit, postao spoznatiji, produbljeniji i prikladniji suvremenom čovjekovu gledanju i vjerovanju. Ovaj je primjer ujedno i pouka da se ne hvatamo slijepo i usiljeno za neke ljudske formule, budući da mogu na-

³⁷ Usp. R. Perić, *Koncilaska nauka o spasenju nekrštenika — temelj teorije o »anonimnom kršćanstvu«*, *Obnovljeni Život*, br. 5, 1973, str. 449—461.

³⁸ Usp. Y. M. Congar, nav. dj., str. 443—444.

doći novi naraštaji Učiteljstva i njegova tehničko-stručnog pomagalaštva, koji će na osnovi prouke pojedinih istina i njihovih povijesnih faza i fraza, podignuti novi spomenik i bolji pojmovnik uvijek istoga pologa vjere. Ne treba posebno napominjati da ni ovoj dogmi koju smo ovdje ukratko prikazali nisu dokučene zadnje granice i smisao ni od samog Drugog vatikanskog koncila. Dug je pred Crkvom put da do kraja odredi samu sebe. Put je dug, naporan i mučan, ali Crkva se po njemu ipak kreće!